

Cenab Şahabeddin'in Biyografisindeki "Kara Leke": Millî Mücadele'ye Muhalefeti ve Darülfünun'dan Kovulması

The Black Stain in Cenab Şahabeddin's Biography: His Opposition to the War of Independence and Removal from Darülfünun

İbrahim ÖZTÜRKÇÜ*

Öz

Şair, gazeteci, nesir yazarı kimliğiyle Servet-i Fünun edebiyatında önemli bir yere sahip olan Cenab Şahabeddin (1871-1934), yakın tarihimizde sansasyonel olaylarla adı anılan isimlerden biridir. 1919 yılından itibaren Darülfünun'da Türk Edebiyatı Tarihi müderrisliği yapan şair, memleketin ölüm-kalım savaşı verdiği yıllarda söylemleriyle millî hisleri rencide ettiği için sıkça eleştirilmiş, Ali Kemal'in sahibi olduğu Peyâm-ı Sabah'a geçerek millî kurtuluşa inanmayanların safında yerini almıştır. Zekâsına olan aşırı güveni, inatçı ve alaycı kişiliği, kaos zamanlarındaki fevri çıkışları, edebî şahsiyetinin önüne geçerek zamanla toplumsal hafızda ikinci plana itilmesine, kimi zaman yok sayılmasına ve "vatan haini" damgasını yemesine yol açmıştır. Ona karşı olumsuz yargıların pekişmesindeki asıl hadise 1922 yılı Nisan ayında Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin başını çektiği protestolardır. Rıza Tevfik'in Fuzûlî'nin Türk olmadığını ilan ettiği konferansıyla başlayan hadiseler, yaklaşık 5 ay sürmüş, çeşitli fakültelerin de katılımıyla olay büyüyünce üniversitede dersler bir müddet askıya alınmış, Maarif Vekâleti de dersleri tatil etmek zorunda kalmıştır. Rıza Tevfik, Ali Kemal, Hüseyin Dâniş, Barsamyan Efendi ile Cenab Şahabeddin'den oluşan muhalif müderrislerin Darülfünun'dan istifa ve azledilmesiyle olay kapanmıştır. Yakın dönem hatıratlarında "Cenab Şahabeddin" adının geçtiği her yerde bu mesele hatırlanmış, o dönem Saray ve Bâbiâli'nin güdümünde kaldığı ve onlara hizmet adına direktiflere uyarak yazılar neşrettiği ileri sürülmüştür. Bu sebeple dönemin edebî kanonunun dışına itildiği gibi maşerî vicdanda aklanamadan ve milletiyle tam bir uzlaşma zemini bulamadan son nefesi vermiştir. Bu makalede şairin biyografisinde önemli bir yer tutan ve hakkındaki spekülasyonların kaynağı hâline gelen Millî Mücadele'ye muhalefeti arşiv belgeleri ışığında aydınlatılmaya çalışılmış, dönemin tanıkları ve süreli yayınlar gözden geçirilerek söz konusu mesele ayrıntılarıyla incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Millî Mücadele, Darülfünun, Cenab Şahabeddin, Protesto.

Abstract

Cenab Şahabeddin (1871-1934), who has an important place in Turkish literature as well as in Servet-i Fünun literature with his identity as a poet, journalist, and prose writer, is also one of the figures frequently associated with controversial and publicized events. During his term as professor of Turkish Literary History at the Darülfünun from 1919 onwards, he was frequently criticized for offending national feelings with his statements. He moved to the Peyâm-ı Sabah newspaper, owned by Ali Kemal, and took his place in the ranks of those who did not believe in national liberation. His overconfidence in his intelligence, his stubborn and sarcastic personality, and his sudden

Makale Geliş Tarihi: 26.09.2024. Makale Kabul Tarihi: 20.11.2025.

Araştırma Makalesi / Künye: ÖZTÜRKÇÜ, İbrahim. "Cenab Şahabeddin'in Biyografisindeki "Kara Leke": Millî Mücadele'ye Muhalefeti ve Darülfünun'dan Kovulması". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 19/37, (Aralık 2025): s. 189-212. <https://doi.org/10.19060/gav.1838066>

* Dr. Öğretim Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mail: ibrahimozturkcu1980@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9545-9786.

Gazi

Akademik
Bakış

189

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

outbursts in moments of chaos surpassed his literary personality and caused him to be pushed into the background in the collective memory over time. For this reason, he was not only ignored but was also branded as a "traitor." The main event that caused the negative judgments against him to be reinforced was the protests led by the students of the Faculty of Letters in April 1922. The protests, which started with Rıza Tevfik's conference in which he declared that Fuzûlî was not a Turk, lasted five months, and the Ministry of National Education had to suspend education as the incident grew with the participation of various faculties. The case was closed with the resignation and dismissal of the dissident faculty members consisting of Rıza Tevfik, Ali Kemal, Hüseyin Dâniş, Barsamyan Efendi, and Cenab Şahabeddin. In this article, the poet's opposition to the War of Independence and his suspension from the university, which occupy an important place in his biography and are the source of speculation about him, are attempted to be clarified in the light of archival documents and periodicals.

Key Words: Ottoman State, National Struggle, Darülfünun, Cenab Şahabeddin, Protest.

Giriş: Zeki Fakat Müstehzi Bir Şairin Portresi

"Edebiyat-ı Cedîde" adıyla Türk edebiyatına 19. yüzyılın sonlarından itibaren yeni bir soluk getiren Servet-i Fünun edebiyatının -Tevfik Fikret, Ali Ekrem, Süleyman Nazif ile birlikte- şiirdeki önemli rükünlerinden biri Cenab Şahabeddin'dir (1871-1934).¹ Nesirde bol terkipli ve titiz üslubuyla kendisine özgü bir saha açan şair, Türk şiirine de yeni bir duygu, yeni bir tat ve yeni bir söyleyiş getirmiştir.² Doktorluk mesleği münasebetiyle cilt hastalıkları üzerinde ihtisas yapmak üzere 1890-1893 yılları arasında Paris'e giden Cenab, oradaki edebiyat akımlarıyla yakından ilgilenmiş, Fransızca'yı bir Fransız kadar öğrenmiştir.³ Hayranlık duyduğu Verlaine ve Mallarmé'yi bütün özüyle benimsemiş, Fransız edebiyat mahfilleriyle kültür dostluğu kurmuştur.⁴ Avrupa dönüşü Paris rüzgârının da etkisiyle değişik konu ve şekillerde şiirler yazarak dikkatleri üzerine çekmiş, Avrupa estetiğine olan ilgisi onu orijinal terkip ve kelime seçimi merakına yöneltmiştir. Bütün bu özellikler, Edebiyat-ı Cedîde ve Cenab Şahabeddin'i o zamanki gençlerin hayranlık duyacağı bir cazibe merkezi yapmıştır. Abdülhak Şinasi Hisar'a göre bu rüzgârın etkisiyle Yahya Kemal, Paris'e gitmeden önce sık sık Servet-i Fünun şair ve yazarlarını kendisine sorarken ısrarla onlar hakkında bildiklerini anlatmasını istemiştir. Bu itibarla Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret ile birlikte Yahya Kemal'in de üstatları arasında yer alan bir isimdir.⁵ Kitlelerin sempatisine temkinli yaklaşan Hasan Âli Yücel, Fikret'e göre Cenab'ı daha kuvvetli bir şair olarak kabul edip

Gör

- 1 Cenab Şahabeddin'in geniş biyografisi için bkz. Celal Tarakçı, "Cenab Şahabeddin", DİA, 7, (1993), s. 346-349; Yard. Doç. Dr. Mustafa Karabulut, *Cenab Şahabettin Şiiri: Tematik Bir İnceleme*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, s. 33-37.
- 2 Servet-i Fünun edebiyatına Cenab'ın getirdiği yenilikler için bkz. Hasan Akay, *Yeni Türk Şiirinin Kurucularından Cenab Şahabeddin*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007, s. 79-93.
- 3 Cenab Şahabeddin'in arşiv belgeleri ışığında doktorluk ve Paris mesaisine dair ayrıntılar için bkz. Adnan Akgün, "Cenab Şehâbeddin'in Biyografisine Dair Yeni Bilgiler", *İlmî Araştırmalar*, Sayı: 2, (1997), s. 205-226.
- 4 Akay, a.g.e., s. 16; Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Varmış Bir Yokmuş: Portreler*, Akbaba Yayınları, İstanbul 1960, s. 25.
- 5 Abdülhak Şinasi Hisar, *Yahya Kemal'e Vedâ*, YKY, İstanbul 2006, s. 11.

sadece dilinin eskiliğine dikkat çekmiştir.⁶ Ahmet Reşit Rey de onun "kudretli zekâsı, geniş bilgisi ve anlayışı, kuvvetli şahsiyetiyle" arkadaşları arasında temayüz ettiğinin özellikle altını çizmektedir. Fakat Rey'e göre şairin zekâsındaki genişlik, etrafındakilerin hayranlığını çektiğçe buna herkese hoş görünme duygusu (müdahane) da karışarak muhataplarını her fırsatta hayrete düşürme zevkine dönüşmüştür.⁷ Yusuf Ziya ise *Portreler* kitabında "Cenab'a hayran olmanın" imkânsızlığına temas ederken Edebiyat-ı Cedîde mektebinde Fikret ve Halid Ziya olmayan bu tek adamı sevmenin imkânsızlığından bahsetmektedir. Zira o, zekâsını, kültürünü, muhatabını aydınlatmak için değil, karşısındaki cehaletini, ahmaklığını göstermek için kullanmıştır. Bu egoist ve antipatik tavırlar, onun mecburen ve kolayca düşman kazanmasının önünü açmıştır.⁸ Çağdaşlarından Ahmet Haşim de Cenab'ı yapmacık ve "zarif ruhu sahtelikle yaralı" bulanlardandır. Edebiyat muhitlerinde onun hakkında olumsuz kanaatlerin pekişmesinin nedeni kurnaz ve samimiyetten uzak oluşudur.⁹ Ali Ekrem biraz daha ileri giderek Cenab'ın büyük bir şair olamayacağını anladığı için asla düşünmeden, "istibdat ile inkıraz uçurumuna yuvarlanmış bir millete bir de inhitât-ı edebîyi musallat etmenin insana nasıl büyük bir mesuliyet-i vicdaniye teveccüh edeceğini kat'iyen nazar-ı itibara almadan, *benlikle göz kamaştırmak yolunu*" şöhret basamağı olarak kullandığını ileri sürmüştür.¹⁰

Edebî cephesi ve karakteri dışında Cenab Şahabeddin hakkındaki olumsuz kanaatlerin kaynağı hâline gelen en önemli hadise Millî Mücadele'ye karşı takındığı tavidir. Şairin millî kurtuluşa şüphe ile baktığı tarihlerle Darülfünun'a müderris olduğu seneler, birbirine son derece yakındır. Bilindiği üzere Darülfünun tarihi, aynı zamanda Osmanlı ve Cumhuriyet aydınlarının tarihidir. Türk kültür, edebiyat ve sanat tarihinde önemli yerler işgal etmiş şair, mütefekkir ve yazarların birçoğu Darülfünun'da hocalık yapmak suretiyle Türk tarihine ve memleket irfanına hizmet etmişlerdir. Bunların büyük bir kısmı, tarih ve edebiyatı iyi bilen, bu alanda eserler vererek çığır açan, Batı lisan ve kültürüne aşina, bir kısmı Avrupa'da tahsil yapmış, alanında otorite sayılan kişilerdir. Bu isimler, aynı zamanda Osmanlı irfanının Cumhuriyete intikalinde birer köprü vazifesi görerek millî harsın sağlıklı bir şekilde genç nesillere ulaşmasına gayret göstermişlerdir. Maarif Nâzırı Emrullah Efendi (1858-1914), son Osmanlı vakanüvisi Abdurrahman Şeref Bey (1853-1925), Ahmed Midhat Efendi (1844-1912), Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi (1865-1914), Köprülüzâde Mehmed Fuad

- 6 Yücel, Cenab'ın nesrini "Acem ağzını andırır bir şive-i tezyif" olarak nitelendirmiştir. Bkz. Hasan Âli Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008, s. 57-58, 189.
- 7 Ahmet Reşit Rey, *İmparatorluğun Son Döneminde Gördüklerim Yaptıklarım (1890-1922)*, (haz. Nur Özmel Akın), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014, s. 446-449.
- 8 Ortaç, a.g.e., s. 25.
- 9 Ahmet Haşim'in Cenab hakkındaki görüş ve düşünceleri için bkz. Ahmet Haşim, *Bize Göre (Gurebhane-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi)*, Can Yayınları, İstanbul 2020, s. 57-59.
- 10 Bkz. *Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, (haz. Abdullah Uçman), Kitabevi, İstanbul 2008, s. 19-20.

Gazî

Akademik
Bakış

191

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

(1890-1966), Halil Nimetullah (1880-1957), Babanzâde Ahmed Naim (1872-1934), Ömer Ferid Kam (1864-1944), Rıza Tevfik Bölükbaşı (1869-1949), Halid Ziya Uşaklıgil (1865-1945), Hamdullah Subbi Tanrıöver (1885-1966), Müftüoğlu Ahmed Hikmet (1870-1927), Tevfik Fikret (1867-1915), Hüseyin Cahid (1875-1957), Mehmed Âkif Ersoy (1873-1936), Ali Ekrem Bolayır (1867-1937), Ziya Gökalp (1876-1924), Halide Edib Adivar (1884-1964), Mehmed Ali Aynî (1869-1945), Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958), Mustafa Şekip Tunç (1886-1958), Zeki Velidî Togan (1890-1970), Yusuf Akçura (1876-1935), Ahmet Caferoğlu (1899-1975), Ali Nihad Tarlan (1898-1978) ve Hilmi Ziya Ülken (1901-1974) Darülfünun'daki öğretim kadrosu silsilesinde hatırlanması gereken isimlerdendir.¹¹ Bu kişiler arasında Halid Ziya (1917-1918), Ali Ekrem (1918-1919), Rıza Tevfik (1919), İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Köprülüzâde Mehmed Fuad, çeşitli tarihlerde Meclis-i Müderrrisin reisliği görevini de yürütmüşlerdir.¹² Özellikle Darülfünun'un ilk rektörü olup 1925 senesine kadar kurumun başından kalan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun gayretleriyle üniversite, tam bir yükseköğretim müessesesi kimliği kazanmıştır.¹³ İstiklal Harbi sıkıntıları yüzünden verimli bir tedrisat ve nizamnameden mahrum kalan Darülfünun, Avrupaî standartlara ancak Cumhuriyet döneminde kavuşmuş ve 1923 yılında Harbiye Nezareti'ne -şimdiki İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu 140 büyük odadan müteşekkil binaya- taşınmıştır.¹⁴

Darülfünun tedrisat kadrosuna Mütareke senelerinde intisap edenlerden biri de Cenab Şahabeddin'dir. Fakat bu intisap şair hakkında pek hayırlı olmadığı gibi uzun yıllar peşini bırakmayan sıkıntılı sürecin de miladı olmuştur. Cenab Şahabeddin'in 1920'lerden itibaren Peyam-ı Sabah'ta yayımladığı yazıların büyük bir kısmı itiraz ve tenkitlere, hatta galeyana neden olmakla birlikte edebî açıdan kazandığı başarıya ve şöhretine gölge düşürmüş, toplumsal hafızda manevi şahsiyetini de zedelemiştir. Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke'den sonra müzmin muhalif Ali Kemal'in¹⁵ gazetesine katılarak onunla birlikte Kuvâ-

Görüş

- 11 Aydın Demirtaş, *Darülfünûndan Üniversiteye Öğretim Üyeleri (1900-1946)*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2019, s. 257-306; Mustafa Selçuk, *İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi (1900-1933)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 60-66; 352-375.
- 12 Ayrıntılar için bkz. Mehmet Ali Aynî, *Darülfünun Tarihi*, (haz. Metin Hasırcı), Pınar Yayınları, İstanbul 1995, s. 77; Selçuk, a.g.e., s. 90-91.
- 13 Baltacıoğlu'nun Darülfünun'un iyileştirilmesi ve bilimsel özerklik kazanması için yaptığı mücadelelere ait intiba ve gayretleri için bkz. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Hayatım*, (haz. Ali Y. Baltacıoğlu), Dünya Yayınları, İstanbul 1998, s. 233-239.
- 14 Prof. Dr. Mehmet Saray, *İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996, s. 64-65.
- 15 Falih Rıfkı, *Çankaya* kitabında o yıllarda Bâbüâli Caddesi'nde iki grubun, "âh Mustafa Kemal zaferi kazansa da kurtulsak, diyen milliyetçilerle, âh Yunanlılar şu ordunun hakkından gelse de Mustafa Kemal'den ve İttihatçılardan kurtulsak, diye bekleyen bozguncu ve hainler'in, varlığına işaret etmektedir. Kaosu fırsat bilen azınlıklar da her iki durumdan vazife çıkarmış ve "Anadolu'da Mustafa Kemal, İstanbul'da Ali Kemal, âsâyiş berkemâl..." diye alay etmişlerdir. Ali Kemal, o yıllarda Millî Mücadele'nin amansız muhalifi kimliğiyle önemli bir sembol

yı Milliye aleyhtarlığı yapması ise maşerî vicdanda bardağı taşıran son damla olmuştur. Zira Mütareke sonrası İstanbul basını içerisinde Anadolu hareketi- ne en sert tepki gösterenler Peyam-ı Sabah ile Alemdar gazeteleridir. İngiliz mandası taraftarı olan Ali Kemal, Ankara'ya karşı ağır hücumlarının dışında İttihatçılığı, İtilafçılığı ve milliyetçiliği her vesile ile lanetlemiştir.¹⁶ Cenab'ın Peyam-ı Sabah kadrosuna katılması ise gazete için bir "şeref" vesilesi sayılırken kendisi için sonradan "büyük bir leke"ye dönüşmüştür. Örneğin bu gazetede ki yazılarından biri olan 14 Şubat 1921 tarihli "Elveda, Yıldızlar ve Mahmizler" makalesi büyük bir galeyana, aleyhinde bir protesto halkasına yol açmıştır.¹⁷ Bu yazı, birçok kimse tarafından Anadolu'da şehit düşen askerlerimizi tahkir eden bir yazı olarak kayda geçmiştir. Bu bağlamda Yakup Kadri ile de polemik- ğe girmiş, sonrasında Yakup Kadri, bu tartışmadaki hatasını kabul etse de¹⁸ Cenab Şahabeddin sonraki süreçte birkaç defa yine baltayı taş a vurmuş, toplumsal bellekte izi silinmeyecek ve gönüllerde yaralar açacak söylemleri tarihe miras bırakmıştır. Literatürde Cenab Şahabeddin'e ve Darülfünun grevine dair birçok çalışma bulunmakla birlikte meselenin tarihî, sosyolojik ve psikolojik arka planına pek temas edilmemiş, şairin zekâsına olan aşırı güveninin sebebiyet verdiği bu vahim olayın, kendisi hakkında yarattığı olumsuz imaj üzerinde pek durulmamıştır. Bu makalede Cenab Şahabeddin'in Millî Mücadele'ye muhalefedinin sebepleri, "millî hisleri rencide ettiği" Darülfünun hadisesinin siyasî, tarihî, sosyal ve kültürel açıdan mahiyeti, ayrıca şairin biyografisine ve kültürel bellekteki imajına tesiri yeni bilgi ve belgeler, süreli yayınlar ışığında irdelenmiş, kritik edilerek açığa kavuşturulmuştur.

Darülfünun Talebelerinin "Millî Mücadele Muhalifleri"ni Boykotu

Cenab Şahabeddin'in Darülfünun'a intisabından kısa bir müddet önce Birinci Damad Ferit Paşa kabinesinin Maarif Nâzırı Ali Kemal Bey (makama gelişi 3 Mart 1919)¹⁹ ıslahat amacıyla 22 Mart 1919 tarihli kararname ile Meşrutiyet devrinin tanınmış hocalarını tasfiye etmiştir. Aralarında Halid Ziya, Ağaoğlu

ve odak hâline gelmiştir. Bkz. Falih Rıfkı Atay, *Çankaya (Atatürk'ün Doğumundan Ölümünde Kad- dar Bütün Hayat Hikâyesi)*, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul 1969, s. 290.

- 16 Nurettin Güz, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1991, s. 17-18
- 17 Makalesinde ordu, asker, vatan gibi önemli bir meselede herkese akıl veren ve bu bağlamda fikri harpten üstün gören Cenab, Damad Ferid Hükümeti'nin Sevr diktası hükümlerinden birine göre Türk ordusundaki subay kadrosunun tasfiyesini alkışlamış ve şu cümlelerle Ankara Hükümeti'ni hedef almıştır: "Biz söyledikçe inanmak istemeyen hüsn-i niyet sahipleri var. Fakat işte *Ankara serserileri* ne mal olduklarını gittikçe meydana koyuyorlar. Bu mülke ne büyük fenalık ettiklerini de vâesefâ an-karîb yine bu derece açık bir tarzda isbât ederler..." Bkz. Cenab Şahabeddin, "Elveda, Yıldızlar ve Mahmizler" *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 790, (14 Şubat 1337/1921), s. 1-2.
- 18 Ayrıntılar için bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969, s. 210-211.
- 19 Gazeteci, yazar, edebiyat ve siyaset adamı Ali Kemal'in (1867-1922) hayatı, eserleri, siyasî ve edebî faaliyetleri için bkz. Mustafa İsmet Uzun, "Ali Kemal", *DİA*, 2, (1989), s. 405-408.

Gaz

Akademik
Bakış

193

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

Ahmed, Hamdullah Subhi, Ziya Gökalp ve Ali Ekrem gibi kuvvetli kalem ve fikir adamlarının kadro dışı bırakılması, aynı zamanda Darülfünun'da yapılan ilk köklü reform girişimidir.²⁰ Kadro tensikâtı sonrası Barsamyan Efendi (1883-1944) ile Cenab Şahabeddin'in arasında bulunduğu yeni öğretim üyeleri kadroya dâhil edilmiştir. 30 Mayıs 1335'te (1919) Darülfünun Osmanlı Edebiyatı Tarihi müderrisliğine tayin edilen Cenab, Gibb'in *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*'sini İngilizceden tercüme ederek derslerinde takrir etmiştir. 1921'de Tasvir-i Efkar'da bazı makaleleri çıkan şair, bir müddet sonra Peyam-ı Sabah'ta karar kılmıştır. 1920 senesinden itibaren bedbin/kötümser bir ruh hâline büründüğü anlaşılan Cenab, memlekete mahvolmuş nazarıyla bakmış, olumlu hareketleri de daima menfi bir gözle tahlile girişmiştir. 1921'den itibaren yazdığı yazılarda savaş karşıtı bir portre çizmiş, Millî Mücadele'ye dair şüphe ve tereddütlerini her vesile ile dile getirmiştir.²¹

Darülfünun grevinin patlak verdiği 1922 yılı başında üniversitede edebiyat dersleri dışında başmuharrirliğini Ali Kemal'in yaptığı Peyam-ı Sabah'ta "Tetebbu'ât-ı Edebiyye" başlığı altında makaleler neşreden Cenab Şahabeddin, Garp edebiyatından Norveçli şair Henrik İpsen'e dair etütlerle meşguldür. Ali Kemal ise siyasette "kin" in toplumda doğuracağı sonuçlarla ilgili yazılar kaleme almıştır.²² Yayın kadrosunda Halid Ziya Uşaklıgil, Peyami Safa, Köprülüzâde Mehmed Fuad ve Refî Cevad'ın da bulunduğu gazetenin başmakalelerinde o tarihte sulha ve Yunanlılara nispeten müsamahakâr bakan, mütarekeye dair de iyimser bir hava sezilmektedir.²³ Böyle bir ortamda Cenab Şahabeddin, Ali Kemal ve Hüseyin Dâniş Beylerin (Pedram, 1870-1942) Darülfünun'dan azline giden süreç, 1922 yılı başlarında cereyan eden birtakım hadiselerdir. Bunlardan ilki İngiliz ve Fransız yanlısı aydınlarla Millî Mücadele'ye taraftar olanlar arasındaki çekişmedir. Ahmed Ağaoğlu, o dönemde Vakıf gibi bazı gazetelerin bizzat Saray ve Bâbîâli'nin İzmir'in işgalini kolaylaştırmak için İngilizler ve Yunanlılarla iş birliği yaptığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda "teşvik ve tergip ettikleri Ali Kemal, Cenab Şahabeddin, Abdullah Cevdet" de yazılarıyla buna çanak tutmuş; Türklerin adam olmayacaklarını, istiklal ve hürriyete layık olmadıklarını, Anadolu'da mücadele edenlerin asi ve eşkıya olduklarını ilan etmeye başlamışlardır.²⁴ İkinci hadise ise Rıza Tevfik'in, daha önce Süleyman Nazif ve Hüseyin Dâniş arasında cereyan eden bir tartışmanın devamı niteliğindeki "Fuzûlî'nin İtikâdât-ı Hakîmânesi" adlı talebeyi galeyana getiren konferansıdır. Kâzım İsmail Gürkan'a göre Rıza Tevfik konferansına başlarken sağ tara-

20 Selçuk, a.g.e., s. 264-271.

21 Cenab Şahabeddin'in bu dönemde yazdığı makaleler ve ruh hâli için bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Cenab Şahabeddin Hayatı ve Seçme Şiirleri*, Güneş Matbaası, İstanbul 1934, s. 72-88.

22 Ali Kemal, "Siyasette Kin", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11625, (1 Nisan 1338/1922), s. 1.

23 Örnek olarak bkz. "Yunanistan Mütarekeyi Kabul Etti", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11621, (28 Mart 1338/1922), s. 1.

24 İddialar için bkz. Ahmet Ağaoğlu, *İhtilâl mi, İnkıâp mı*, Alâeddin Kırıl Basımevi, Ankara 1942, s. 33.

fı asker, sivil kalabalık, Tıbbiyeli ve diğer fakültelerin öğrencileriyle sol tarafı da Medresetü'l Kuzât'a (Hukuk Fakültesi) devam eden sarıklılarla dolmuştur. Hatip konuşmasına "Fuzûlî Türk değildir, Acem'dir!" diye söze başlayınca Süleyman Nazif derhal itiraz etmiş, Rıza Tevfik de cevap olarak "*Siz Türkler bugün hâlâ daha makarr-ı hilafet-i İslamiye olan İstanbul'da oturabiliyorsanız, bunu düvel-i muazzamanın âlem-i İslam'a karşı olan hürmetine borçlusunuz.*" şeklinde karşılık verince talebeler bir anda ayaklanmıştı. Tıbbiyeliler ile medreseliler birbirine girmiş, arbedenin ardından bir süre sonra ortalık yatışmıştır.²⁵ Bu taşkınlık sonrası 30 Mart 1922 Perşembe günü Edebiyat Fakültesi talebeleri kongre kararı almıştır. Aynı gün Cenab Şahabeddin'in Peyâm-ı Sabah'taki makalesi "terbiye"ye dairdir. "*Hiçbir hadiseyi mutlak telakki etmemeliyiz.*" diyen şair, her olayın zaman, mekân ve sosyal yönüne dikkat çekmiş, fikrî terbiyenin gelişmesi için alınması gereken tedbirleri birer birer sıralamıştır.²⁶

1 Nisan'da Darülfünun'daki konferansı tahkik eden Peyâm-ı Sabah, meselenin aslını "birkaç gürültücünün yapmacık patırtısı" olarak açıklamıştır. Rıza Tevfik'i müdafaa mahiyetindeki yazıda konferansın tamamen ilmî esaslara dayandığı, Türkleri tahkir edecek ve millî izzet-i nefsi yaralayacak bir mahiyeti olmadığı ileri sürülmüştür. Darülfünun'u bir siyaset ocağına çevirmenin vahametine özellikle işaret edilmiştir. Yazıda imza bulunmamakla birlikte konferansta neler söylendiği, hangi konularda tartışmaların çıktığı ayrıntılı bir şekilde nakledilmiştir.²⁷

Gelişmeler karşısında talebelerin kendi aralarında yaptığı kongrede, bazı hocaları vaka, yer ve zaman belirterek suçlayan hararetli nutuklar söylenmiş ve neticede müderris Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Dâniş ve Muallim Barsamyan'ın üniversite hocalığından çıkarılmaları, aksi halde derslere devam edilmeyeceği bildirilmiştir.²⁸ Boykot metni talebelerce Rıza Tevfik'e bizzat elden verilmiştir.²⁹ Acilen toplanan Edebiyat Fakültesi Müderrisler Kurulu, 5 hoca hakkındaki itham ile ilgili kayda değer bir şey bulmadığından oy birliğiyle isteklerin reddine karar vermiştir. Kararın altında imzası bulunan isimler İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), M. Şekib (Tunç), Yahya Kemal, Cemil Macit, Avram Galanti, Necmeddin Sadak, Necib Âsım, Şemseddin Günaltay, Ali Reşad, Mehmed Emin Erişigil, Ahmed Naim, Köprülüzâde Mehmed Fuad, Ferid Kam, Ahmed Refik'tir. Peyâm-ı Sabah, beş on kişinin "dört muhterem müderris hakkında hazırladıkları protestoya karşı, bazı talebelerin töhmet altındaki hocalarına destek verdiğini" ileri sürmüştür.³⁰ Baltacıoğlu'nun hatıralarından

Gazi

Akademik
Bakış

195

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

25 Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan, *Darülfünun Grevi*, Harman Yayınları, İstanbul 1971, s. 15-16.

26 Cenab Şahabeddin, "Terbiye Meselesi", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11623, (30 Mart 1338/1922), s. 3.

27 "Darülfünun'daki Konferans Hâdisesi", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11625, (1 Nisan 1338/1922), s. 3.

28 Bazı bölümleri sansürce çıkarılan İthamnâme'nin tamamı için bkz. "Darülfünun Talebesinin İthamnâmesi", *Vakit*, Sayı: 1551, (5 Nisan 1338/1922), s. 2.

29 "Darülfünun Hâdisesi", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11626, (2 Nisan 1338/1922), s. 3.

30 Bkz. Gürkan, a.g.e., s. 17-23; "Ma'hûd Karar Mes'elesi", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11627, (3 Nisan 1338/1922), s. 3.

o dönem gençliğin sınır tanımaz bir hâle geldiğini anlıyoruz. Baltacıoğlu nasi-hatlerine rağmen talebeleri teskin edemediğini, Maarif Nâzırı Said Bey’le Fen Fakültesi’ndeki odasında oturdukları sırada konferans salonunun bahçesinden atılan büyük taşlarla camların kırıldığını nakletmektedir ki bu, isyan hadisesi-nin geldiği boyutu gözler önüne sermektedir.³¹

Cenab Şahabeddin’in 3 Nisan 1922 tarihli Peyam-ı Sabah gazetesin-deki makalesini başlığı dikkate değerdir: “Edebiyat-ı Avâm”. Avâm (halk) ede-biyatında mutlakiyet olduğunu söyleyen Cenab, bu tür bir edebiyatta ahlâk, adalet, mantık ve hissiyat nispetinin hatıra getirilmeyeceğinden bahsetmiştir. Bu yüzden avâm edebiyatı estetik lezzetle iktifa etmez, buna ek olarak siyasî, ahlâkî, içtimaî saiklerle sürekli bir menfaat arar. Avâm edebiyatının mübdileri (mucitleri) de toplumu, insan hissiyatını aklı ve kalbi birer oyuncak gibi kul-lanırlar. Ancak bu menfaati temin ettikleri zaman geniş nefes alırlar.³² Edebi-yatın gayesini bu görüşler üzerinden irdeleyen Cenab, estetiğe dayanan salt edebiyatla menfaate dayanan edebiyatın ayrılması gerektiğini düşünmektedir. Hangi gerekçeyle olursa olsun edebiyatın bir şeylere alet edilmesini şiddetle reddetmiştir.

Darülfünun Edebiyat Fakültesi talebesinin kesin tebligatına rağmen müderris Ali Kemal, 3 Nisan Pazartesi günü Tarih şubesi ikinci saatteki der-sine gittiği zaman sınıfı bomboş bulmuştur. İngiliz Edebiyatı Muallimi Bar-samyan Efendi de derse girdiğinde aynı manzara ile karşılaşmıştır. Cenab Şahabeddin’in perşembe günü, Rıza Tevfik ile Hüseyin Dâniş’in dersleri de o hafta boykot edilmiştir.³³ Bu arada 16 sayfalık bir İzahnâme hazırlayan Talebe Heyeti, Müderrisler Kuruluna sunulmak üzere Fakülte Reisi İsmail Hakkı Bey’e vermişlerdir. Metinde özellikle bütün hocaları “bu mühim ve millî vazifeye iş-tirake davet” vardır.³⁴ Edebiyat Fakültesinin kararına Fen Fakültesi de iştirak etmiş, ardından Mekteb-i Mülkiye de bir beyanname ile bu harekete katıldığını açıklamıştır. Beyannameye birkaç seneden beri memleketin içinden geçtiği buhrana dikkat çekilirken top yekûn mücadeleye girildiği bir sırada “milletten olmayan birtakım kimselerin hareketleriyle bu millî cûşîş ve heyecanın ihlal” edildiği hatırlatılmıştır. Satır aralarında “gayz-ı umûmîyi celp etmek” gibi bir ifade de kullanılmıştır ki bu terkip, yakında meydana gelecek infialin habercisi niteliğindedir.³⁵ Krizin tırmanması üzerine 4 Nisan Salı günü Darülfünun Ede-biyat Medresesi Meclis Kurulu toplanmış ve öncelikle talebelerin İzahnâmesi okunmuştur. Saat 13.30’daki celsede Ali Kemal ve Barsamyan Efendiler ken-dilerini müdafaa etmiş, diğer hocalar ile birlikte istifa eden Rıza Tevfik de söz almıştır. İkinci celsede dışarıyla çıkarılan itham altındaki hocalardan istifasını

31 Baltacıoğlu, a.g.e., s. 242.

32 Cenab Şahabeddin, “Edebiyat-ı Avâm”, *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11627, (3 Nisan 1338/1922), s. 1-2.

33 “Darülfünun’da”, *Vakit*, Sayı: 1550, (4 Nisan 1338/1922), s. 2.

34 “Talebe Derneğinin İzahnâmesi”, *Vakit*, Sayı: 1550, (4 Nisan 1338/1922), s. 2.

35 “Mekteb-i Mülkiye’nin İştiraki”, *Vakit*, Sayı: 1550, (4 Nisan 1338/1922), s. 2.

sunan Hüseyin Dâniş derhal fakülteyi terk ederken diğerleri, fakülte reisinin odasında istirahatete çekilmiştir. Ardından Meclis-i Müderrisin beş hocaya şu kararı tebliğ etmiştir:

"Hüseyin Dâniş Bey'in gerek matbuat âleminde gerekse derslerinde hissiyât-ı milliyeye lâkayd olduğunu ihsâs edecek surette efkâr ve hissiyât telkin ettiği, bu suretle talebe üzerinde hissiyâtı rencide edecek ve birtakım takrirleriyle talebenin galeyânına vesile teşkil edecek surette hareket ettiğinden vâki' olan istifasının kabulüne müttefikan karar verilmiştir.

Rıza Tevfik Bey hakkında cereyan eden müzâkere neticesinde kendi tarafından meclisçe mevzû'-ı bahsedilen istifasının kabulüne müttefikan karar verilmiştir.

Barsamyan Efendi hakkındaki iddianın tedkiki, mahkeme zabıtlarının celbine ta'lîk edilmiştir.

Ali Kemal Bey'in siyasî şahsiyeti ve hiçbir müderrisin siyasî şahsiyeti mevzû'-ı bahsedilmeyerek ve derslerinde siyaset karıştırmadığı hakkında kanaât-ı tâmmе hâsıl olduğundan mûmâileyh hakkında bir mesele mevcut olmadığına müttefikan karar verilmiştir.

Cenab Şahabeddin Bey hakkında hiçbir mesele olmadığına müttefikan karar verilmiştir."³⁶

Yukarıdaki karardan anlaşılacağı üzere hocalar içerisinde hakkında en az suçlama bulunan Cenab Şahabeddin'dir. Ancak talebeler sonuçtan memnun olmayınca bu sefer bir ithamname kaleme alarak gerekli makamlara göndermişlerdir. Hocalarına hitap eden öğrenciler, millî duyguların galeyanıyla itham ettikleri hocalarına asla selam ve taviz vermeyeceklerini dile getirirken teker teker gerekçelerini de sıralamışlardır. İthamnâme Cenab Şahabeddin ile ilgili bölüm şöyledir:

"Şimdiye kadar yine Türk Darülfünun'unda bir kürsü işgal eden Cenab Şahabeddin Bey de müderris olduğu andan beri bizi muhtelif vesilelerle rencide etmekten zevk aldı ve ruhumuza gizliden gizliye zehrini akıtmaktan çekinmedi. Her şeyden evvel memleket ve milletini düşünen bir Türk genci, cepheye giderken 'Vur Türk oğlu, medeniyet-i habîsenin suratına vur!' diye teşvik gördüğü bir adam tarafından cepheden dönünce -evvelki teşvikine karşı- kılıcı ile şerefine tahkir ve tezlil edildiğini görünce tahammül edemez ve mütecâsirîne karşı bu infîalin acısını seneler geçse de unutamaz zannediyor."³⁷

Fakülte Meclisi'nin kararı sonrası Ali Kemal ve Rıza Tevfik Peyam-ı Sabah'ta ağır ifadelerle kendilerini müdafaa edince boykot başka bölümlere de sıçrayarak dalga dalga yayılmaya başlamıştır.³⁸ 5 Nisan Çarşamba günü

36 "Rıza Tevfik ve Hüseyin Dâniş Beyler İstifa Ettiler", *Vakit*, Sayı: 1551, (5 Nisan 1338/1922), s. 1.

37 "Cenab Şahabeddin Bey'in Türklük Hakkındaki Tahkirleri", *Vakit*, Sayı: 1551, (5 Nisan 1338/1922), s. 2. Ayrıca bkz. Gürkan, a.g.e., s. 36.

38 Ticaret Mekteb-i Âlisinin greve iştiraki için bkz. "Ticaret Mekteb-i Âlisi Talebesinin İştiraki", *Vakit*, Sayı: 1552, (2 Nisan 1338/1922), s. 2.

saat 11.00'de bir kongre yapan talebeler, verilen kararı protesto için diğer iki müderris de (Cenab Şahabeddin, Ali Kemal) istifa edinceye kadar fakültenin dört şubesinde eğitime katılmayacaklarını beyan etmişlerdir.³⁹ Beyannamede talebeler, "Türk milletinin en büyük Darü'l-irfanı'nda salâhiyettar kürsüler üzerinde, müfekkirelere şûriş (karışıklık) ilkâ eden, mukaddesâtı tezyîf eden, en asîl manevi heyecanların zevkinden mahrum adamları ne hoca ve ne de bir vatandaş tanımadıklarını" vurgulamışlardır.⁴⁰

Ali Kemal ve Peyam-ı Sabah'ın Direnişi

Haklarındaki ithamları Peyam-ı Sabah'taki başmakalesinde kritik eden Ali Kemal, birden bire "bu milletin her feyzini, her ikbâlini şahsî ve cüz'î ihtisarlarıyla târâc etmeye (yağmalamaya) azmeylemiş bir tâife-i fesâdiyenin eser-i tasnî ve tezvîri" olan hadisenin mahiyetini kendi cephesinden açıklamıştır. Meselenin halli için Ali Kemal'in teklifi son derece keskindir ve ona göre kurtuluş için "fesat şebekeleri"nin kökünden kesilmesi lazımdır:

"...Bilinmez nasıl bir kudret-i gâibenin bu ümmet-i masûmeye musallat eylediği bir şerzime-i mel'ûne kökünden kal' edilmedikçe bu devlet ve millet için imkân-ı necat yoktur. Cihanda ne din, ne imân, ne vatan ne de diğer mukaddesât ve an'anâttan hiçbirine itikâdı ve zerrece riâyeti olmadığını evvel ve âhir fazâhat ve cinayetlerle bî-pervâ ortaya koyan bu gürûh-ı mekrûha mahzâ bir fesâdını ikâ', bir zümreyi iğfâl, saf bir halkı ıdlâl için dini de, mu'tekidâtı, mukaddesâtı da âlet ittihaz eylemeye daima hazırdır."⁴¹

Ali Kemal, bu düşüncelerine delil olarak bin türlü dolaplarla biçare Darülfünun talebelerine muhalif hocalar aleyhine imza ettirilen çirkin ithamnameyi göstermiştir. Ali Kemal'e göre söz konusu ithamnameyi sadece kendileri değil, meclisteki diğer müderris efendiler de çirkin bulmuşlardır. Talebenin ithamnamesinde Hüseyin Dâniş'in Ertuğrul Gazi'ye "Tatar yavrusu" dediği için aleyhinde fırtınalar koptuğunu yine söz konusu makaleden öğreniyoruz. Rıza Tevfik ve Cenab Şahabeddin'e dair iddialar da iki sene evvel dersten sonra talebelerle birlikte Nuruosmaniye'ye gidilirken hasbihal sırasında ağızlarından kapılan iftiralar. Yıllar önce söylenen sözler artık bir bühtana dönüşmüştür. Yazar, makalesinde başka örnekler de vererek haklarındaki suçlamaları ağır bir dille reddetmiştir.⁴²

Muhalif hocalara Peyam-ı Sabah'ta başka destek yazıları da görmekteyiz. Ahmed Remzi imzalı yazıda "Rıza Tevfik, Cenab Şahabeddin ve Ali Kemal, Türklerin altın tacı" olarak nitelendirilmiş, Türklüğün onlarla ve onların da Türklükle

39 "Darülfünun'daki Yeni Vaziyet: Talebenin Tatil-i Tedrisât Kararı", *Vakit*, Sayı: 1552, (6 Nisan 1338/1922), s. 1.

40 "Talebenin Beyannamesi", *Vakit*, Sayı: 1552, (6 Nisan 1338/1922), s. 2.

41 Ali Kemal, "Darülfünun'da", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11630, (6 Nisan 1338/1922), s. 1.

42 Ali Kemal, "Darülfünun'da", s. 1.

her zaman müftehir olduğu belirtilmiştir.⁴³ Mesele, bir müddet sonra gazeteler arasında çekişmeye ve tartışmaya dönüşmüştür. Darülfünun Edebiyat Fakültesi Talebe Derneği'nin son toplantısında suçlu müderrisler yerine Celal Nuri, İsmail Müştak ve Falih Rifkî'yi namzet göstermesi, Peyam-ı Sabah'ı, Akşam ve Yeni Şark gazeteleri ile karşı karşıya getirmiştir. Peyam-ı Sabah, ironik bir yaklaşımla Falih Rifkî'nin bir diplomadan yoksun olduğunu ve diğerlerinin de müderris salahiyeti taşımadığını ileri sürmüştür.⁴⁴

Gazetelerden meclisin kararının sadece talebeleri değil, kamuoyunu da tatmin etmediği anlaşılmaktadır. Talebeleri böyle bir kararı almaya iten sebepleri irdeleyen gazeteler, eski defterleri de bu vesileyle yeniden açmışlardır. Bu bağlamda Cenab Şahabeddin'in yakın mazide bir Yunanlı'nın bile ağza alamayacağı sözleri sarf ettiği hatırlatılmıştır. Fakülte Meclisi'nin Cenab hakkında esirgediği tahkikatı, kamuoyu yapmaya başlamış, Bursa'nın düşüşünden bir gün sonra (9 Temmuz 1920), dersinin sonunda yazdığı açık mektupta Yunan milletinin faziletlerinden bahsetmesi gündeme getirilmiştir. Söylentilerin ardı arkası kesilmezken hakikatin tespiti de gittikçe güçleşmiş, her gün yeni bir iddia ortaya atılmıştır. Rivayete göre ders sonrası Edebiyat Medresesi kütüphanesindeki küçük odaya giden Cenab, Mustafa Nihad, Necmeddin Halil ve Halid Efendilere şunları söylemiştir: *"Niçin müteessir oluyorsunuz? Yunanlılar bizim menfa-atimize çalışıyorlar ve memleketi bâğdilerden tathîre uğraşıyorlar!"*⁴⁵

Edebiyat Fakültesinde erkek öğrencilerden sonra kızlar da dersleri boykota başlayınca Tıp ve Fen Fakülteleri de destek kararı almıştır.⁴⁶ Meselenin geri dönülmez bir noktaya varması üzerine Ankara Hükümeti konuya müdahil olmuş, gençliğin tezahüratını memnuniyetle, Edebiyat Fakültesi Meclisi'nin kararını ise hayretle karşılamıştır. Türklüğü, gazete sütunlarında ve ders kürsülerinde alenen tahkir cüretinde bulunanları "hainlik ve küstahlıkla" itham etmiştir.⁴⁷ Bunun üzerine Darülfünun Divanı 9 Nisan Pazar günü saat 13.00'te azalar ve Maarif Nâzırı Saîd Bey'in iştirakiyle Besim Ömer Paşa'nın riyasetinde toplanmış, tahkikat bitinceye kadar Ali Kemal, Cenab ve Barsamyan Efendilere izin verilmiştir.⁴⁸ Soruşturma ve inceleme için teşkil edilen encümene Divan'daki Tıp, Fen ve Hukuk Fakültelerinden birer müderrisin de iştiraki kabul edilmiş, bu suretle Tedkik Encümeni'ne Kavânin-i Mâlîye müderrisi Aynîzâde Hasan Tahsin, Hukuk-ı İdare müderrisi Muslihiddin Âdil ve Ahkâm-ı Arazi müderrisi Ebû'l-Ulâ, Tıp medresesi adına Âsaf Derviş Paşa ve Fen Fakültesi Reisi Fatin Efendi dâhil olmuştur.⁴⁹ Peyam-ı Sabah'ın "Kongreci" dediği talebeler,

43 Ahmed Remzi, "Darülfünun İçin", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11632, (8 Nisan 1338/1922), s. 2.

44 "Hadise Etrafında: Peyam-ı Sabah'ın Cevabı", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11633, (9 Nisan 1338/1922), s. 3.

45 "Cenab Bey Kendi Kendisini Mahkûm Etmisti", *Vakit*, Sayı: 1553, (7 Nisan 1338/1922), s. 2.

46 "Darülfünun'da", *Vakit*, Sayı: 1553, (7 Nisan 1338/1922), s. 2.

47 "Darülfünun Hadisesinin Ankara'ya Tesirati", *Vakit*, Sayı: 1555, (9 Nisan 1338/1922), s. 1.

48 "Üç Müderrisin İhracı Meselesi", *Vakit*, Sayı: 1556, (10 Nisan 1338/1922), s. 1-2.

49 "Darülfünun'da", *Vakit*, Sayı: 1557, (11 Nisan 1338/1922), s. 3.

Gaz

Akademik
Bakış

199

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

Divan'ın kararı üzerine Darülfünun'da tekrar bir araya gelmiş ve itiraz metni hazırlığına girişmişlerdir.⁵⁰

Tartışmalar sürerken konuya direkt müdahil olmak yerine edebiyat meseleleri üzerinden örtülü cevaplar veren Cenab Şahabeddin'in diğer bir makalesinin başlığı "Heyecân-ı Bedîî ve İnkılâbât-ı Edebiye"dir. Estetik duygusunun insanda iradesinin dışında bir meleke olduğuna dikkat çeken şair, edebî inkılapları anlamak için estetik heyecanın safhalarını tahlil etmiştir. Cenab'ın makalesindeki örtülü mesaj, heyecanın asabî bir tesir meydana getirmesine dairdir. Makalede, hiddetlenen insanların biyolojik reflekslerinden örneklerle estetik heyecanda irade gibi muhakemenin de tesirinin olmadığı ileri sürülmektedir ki bu Mehmed Âkif'in "Galeyan/heyecan geldi mi mantık savuşturmuş!" dizesinin şerhi mahiyetindedir. Musikiden de örnekler veren Cenab, bu kapsamda fizyolojideki "intifâ-yı in'ikâs" kanununu hatırlatmıştır.⁵¹ Gazetenin aynı sayısında Rıza Tevfik de protestoculara hitaben bir yazı kaleme almıştır. "Bu fâcia-i mudhikenin son perdesini dahi bizzat temaşa edebilmek zevkünden nefsimi mahrum etmek istemedim. Nihayet onu da gördüm. Protestonuzu da dinledim. Arzunuzu kemâl-i memnuniyetle yerine getirmek için derhal istifamı verdim, çıktım geldim." diyen Rıza Tevfik, hakkındaki ithamları "bir hüccet-i gayz ve gızet" (şiddet ve nefretin delili) şeklinde yorumlamıştır. Cenab'ın imalı metni yerine Rıza Tevfik, "müdâfaa-i meşruası"nda düşüncelerini açık bir şekilde ve çekinmeden dile getirmiş, kendisini "vatandaşlığa" layık görmeyenleri nezaket ve nezahete davet etmiştir.⁵²

İstifası istenen müderrislerin savunuculuğunu yapan Peyam-ı Sabah'ın meseleyi sulandırması üzerine Millî Mücadele taraftarı Vakıf gazetesi gelen tekipleri neşretmiştir.⁵³ Peyam-ı Sabah da aynı yolu izleyince ortaya ciddi bir bilgi kirliliği çıkmış, durum içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Örneğin Tevhid-i Efkâr, Edebiyat Medresesi Reisi İsmail Hakkı Bey'in ağzından bir mülakat neşredince reis, bir tekiip metni yayınlamak zorunda kalmış ve sadece İleri ile (3 Nisan 1338) Vakıf gazetesine (5 Nisan 1338) mülakat verdiğini açıklamıştır.⁵⁴ Böyle bir ortamda bazı Darülfünun gençleri 12 Nisan'da bir araya gelerek "birkaç siyaset yardakçısının oyunu olan grevci talebeler"ın hareketini tetkik ve müzakere etmiş; Darülfünun Emmini Besim Ömer Paşa ile Maarif Nâzırı'na

50 Peyam-ı Sabah, muhalif hocalara destek namına Mülkiye mezunlarından Faik Bey'in ağzından bir tekiip metni yayınlamıştır. Bkz. "Hâdise-i Malûme Etrafında", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11634, (10 Nisan 1338/1922), s. 2.

51 Bu kanun bir yansımadır, ilk etapta cazibesine kapıldığımız herhangi bir şey/fiil (aşk gibi) tekrar ettikçe tesiri azalır ve söner. Cenab'a göre estetik zevk de böyledir. Bkz. Cenab Şahabeddin, "Heyecân-ı Bedîî ve İnkılâbât-ı Edebiye", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11634, (10 Nisan 1338/1922), s. 1-2.

52 Rıza Tevfik, "Müdâfaa-i Meşrûa: Darülfünun Talebe Derneği Namına", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11634, (10 Nisan 1338/1922), s. 3.

53 Mühendis Mekteb-i Âlisi'nin tekiibine örnek olarak bkz. "Peyam'ın Tasnî'âtına Reddiye", *Vakıf*, Sayı: 1558, (12 Nisan 1338/1922), s. 2.

54 "Edebiyat Fakültesinin Mühim Bir Tekzibi", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11635, (11 Nisan 1338/1922), s. 2.

görüşlerini bildiren bir beyanname iletmışlerdir. Yaklaşık 40 kişinin altında imzası bulunan beyanname Peyam-ı Sabah'ta da neşredilmiştir. Bundan talebelerin ikiye bölündüğü, muhalif müderrislere iade-i itibar verilmesini talep edenlerle "inatçı ve ısrarcı" grevciler olmak üzere ikiye ayrıldığı anlaşılmaktadır.⁵⁵ Peyam-ı Sabah'ın bu süreçte grevci talebelere karşı muhalif bir blok oluşturmak istediğini tahmin etmek zor değildir. Zira bu maksatla çeşitli fakültelerden talebelerin grev hareketine muhalefet yazılarını her fırsatta sayfalarına taşımıştır.⁵⁶ Peyam-ı Sabah'ın bu süreçte ısrarla krizi tırmandırmaya çalıştığı görülmektedir. Gazete, Darülfünun Hukuk Fakültesi'nde aralarında talebe olmayan birtakım siyah kalpaklı kişilerin de olduğu bir grubun arbede çıkardığını, iki grup arasında sopalarla kavga edildiğini ileri sürmüştür.⁵⁷ Ancak boykotun büyük bir kaosa dönüşmesini Maarif Nezareti'nin kararı engellemiş, öğrenciler tarafından grev yapılarak fiilen tatil edilmiş olan eğitim-öğretim, 12 Nisan 1922 Çarşamba günü Maarif Nâzırlığınca resmen durdurulmuştur.⁵⁸ Tarihinde ilk defa bu denli büyük bir greve sahne olan Darülfünun'un en önemli tedris mahalli olan Vezneciler'deki Zeynep Hanım Konağı'nın büyük demir kapıları kilitlenmiş ve yedi sekiz hademe kapının demir parmaklıklarının arkasında koruma görevini üstlenmiştir.⁵⁹

1922 yılı baharında İstanbul'un yegâne gündemi hâline gelen grev meselesini başka bir açıdan okuyanlar da vardır. Millî bir meselede talebelerin birlik ruhu oluşturması, kimilerince ahlâkî ve ictimai hayat için faydalı görülmüştür. Bu noktada bir milletin en fazla kıymet vermesi lazım gelen şeyin "varlık ve yaşamak" olduğu nazara verilmiş, Darülfünun talebesinin vatanî bir meselede gösterdiği hassasiyet, ıftihar ve metanet nişanesi sayılmıştır.⁶⁰

Darülfünun hadisesinden bir ders alınması gerektiğini "Bir Hadiseden Ders-i Hikmet" başlıklı makalesinde dile getiren Ali Kemal, öncelikle hadiseyi "manasız bir hadise, bir müzevirlik, bir yaygara" olarak nitelendirmiş, "bu devlet ve milletin varlığına dokunan ve onun senelerden beri kökünü kurt gibi kemiren bir afet'in alameti saymıştır. Ali Kemal, bu bağlamda İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni örnek vermiş, cemiyetin muhalefete asla tahammül edemeyen bir müstebit kimliğine nasıl büründüğünü örneklerle anlatmıştır. Ümmetin ıhtilafını rahmet sayan bir dinin mensubu olan bu milletin Mütareke'den sonra başına gelenleri ise daha vahim olarak tahlil etmiştir. Bir "hassasiyet-i milliye"

- 55 "Münevver Gençlerimizin Bir Beyannamesi", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11635, (11 Nisan 1338/1922), s. 2.
56 Tıbbiyeli muhalifler namına Hasan Tahsin'in grevciler karşıtı yazısı için bkz. Hasan Tahsin, "Bir Teşrih ve Tasrih", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11635, (11 Nisan 1338/1922), s. 2.
57 "Darülfünun'da Dünkü Arbedeler", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11636, (12 Nisan 1338/1922), s. 2.
58 "Darülfünun'da Dersler Tamamen Tatil Edildi", *Vakit*, Sayı: 1558, (12 Nisan 1338/1922), s. 2; "Darülfünun'un Tatili", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11636, (12 Nisan 1338/1922), s. 2.
59 "Darülfünun Meselesi", *Vakit*, Sayı: 1559, (13 Nisan 1338/1922), s. 2.
60 Ahmed Emin'in (Yalman) Darülfünun hadisesine dair tahlili için bkz. Ahmed Emin, "Darülfünun Hâdisesi", *Vakit*, Sayı: 1560, (14 Nisan 1338/1922), s. 2.

Gaz.

Akademik
Bakış

201

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

icat eden İttihat ve Terakki'nin devamı sayılacak bir grubun (Ankara hükümetini kast ediyor), İzmir ve Edirne gibi musibetleri ve felaketleri fırsata çevirdiğini, payitahtı değilse de vilayetlerde, Anadolu'da hükümeti yeniden ele geçirdiğini ileri sürmüştür.⁶¹ Ali Kemal, açık bir şekilde Millî Mücadele taraftarlarını bozgunculuğun mimarı saymıştır. Bu kanaat, dolayısıyla gazetesinde yazılar yazan Cenab Şahabeddin ve Süleyman Nazif'in de kanaati olarak algılanmıştır ki bu algının sebebi Ali Kemal'in pervasız tavrıdır. Millî Mücadele grubuna yönelik eleştirisi ve iddiaları son derece kışkırtıcıdır:

“...Tâlin yardımıyla muhaliflerine karşı ‘Müdafaa-i Milliye’ gibi mukaddes bir sipere mâlik idi, bir düşman-ı merdûdun istilâ-yı fecî'inden bu Türk topraklarını kurtarmak için bir gazâ-yı kudsî açmıştı, artık Türklüğü ruhundan heyecana düşüren bir hizmet-i vataniyeyi, bir cihad-ı ekberi deruhte eylediği için hakiki mahiyetini, hep yüzünü gizlemeye muvaffak oluyordu, o saf sima ile görünmeye çabalıyordu.”⁶²

Ali Kemal, burada isim zikretmese de Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı hedef almış ve Millî Mücadele'yi “maskeli bir oyun” olarak yaftalamıştır. Ona göre ciddi ve samimi muhalifler (kendisini kast ederek), maziden acı bir ibret dersi aldıkları için bu oyuna aldanmamışlar; Müdafaa-i Milliye kisvesiyle zavallı milleti, o şanlı, fakat talihsiz orduyu Trablusgarp hadisesinde, Balkan Harbi'nde, Harb-i Umumî'de olduğu gibi alet ederek, hatta mahvederek o derras taife-nin ber-mutâd “Hân-ı Yağma” dolaplarını, istibdat ve ihtiras fırıldaklarını, tahakküm ve tagallüb dalaverelerini çevirmek istediğini keşfetmişlerdir. Böyle bir atmosferde savaş ateşini tutuşturmak düşmanın ekmeğine yağ sürmektir ki zaman, savaş karşıtlarını, muhalifleri (yani kendisini) haklı çıkarmıştır. Darülfünun hadisesinin ve bütün yaygaraların esası bundan ibarettir. Bu yüzden devletin ve milletin selameti için bu taifeden (Millî Mücadele taraftarlarından) kurtulmak lazımdır.⁶³ Kışkırtıcı beyanatlarından sonra alenen tehdide girişen ve halkı ayaklanmaya teşvik eden Ali Kemal'in bir sonraki başmakalesi de tarih tekerrür etmeden “milletin mukadderatının, hariç ve dâhilde ne yaptıkları bilinmeyen muhteris ve müfteris başıbozuklardan bir an evvel” kurtarılmasıyla ilgilidir.⁶⁴

Peyam-ı Sabah'ta neşredilen bu sözler ve gazetenin ısrarla muhalif müderrisleri savunan bir pozisyonda görünmesi⁶⁵, Millî Mücadele'ye karşı bir bloka dönüşmüştür. Ali Kemal'in yazısında muhalefetten çok intikam duygusuna ve bir iç savaşa davet tahriri bulunmaktadır. Oldukça sert bir üslupta

61 Ali Kemal, “Bir Hâdiseden Ders-i Hikmet”, *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11639, (15 Nisan 1338/1922), s. 1.

62 Ali Kemal, “Bir Hâdiseden Ders-i Hikmet”, s. 1.

63 Ali Kemal, a.g.m., s. 1.

64 Ali Kemal, “Tarihin Tekerrürü”, *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11640, (16 Nisan 1338/1922), s. 1.

65 O günlerde Rıza Tevfik'in konferansında sarf ettiği “Fuzûlî, İran ruhuyla düşünüp İran ruhuyla yazmıştır!” cümlesini müdafaa için başka eserlere atıfla da yazılan fıkra için bkz. “Rıza Tevfik Bey'in Konferansı”, *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11639, (15 Nisan 1338/1922), s. 2.

yazılan makale, Darülfünun öğrencilerini daha çok çileden çıkarmış, hadiseler durulmadan Mayıs ayına gelinmiştir. Mayıs sonunda Darülfünun'un bütün şubeleri açılınca talebeler, meseleyi fiilî mücadele safhasına sokmuş, Ali Kemal ve Cenab Şahabeddin çürük yumurta yağmuruna tutulmuştur.⁶⁶ Öğrencilerle idare arasındaki çatışma ve müzakereler Mayıs-haziran aylarında da sürmüş, temmuz ayında nizamnamede değişiklik yapılarak riyasetini İsmail Hakkı ve Ali Reşad Beylerin yaptığı Divan kararıyla hocaların disipline sevki temin edilmiştir. Divan, Ali Kemal ve Cenab Şahabeddin ile Barsamyan Efendi hakkındaki azil kararının tehirine karar verirken Ali Kemal'in verdiği Avrupa ve Devlet-i Osmaniye dersi önce fazlalıktan ilga edilmiş, ardından Maarif Müsteşarı Ali Reşad Bey'e verilmiştir. Yine teklifler doğrultusunda "hissiyât-ı milliyeyi rencide ettikleri gerekçesiyle" Cenab Şahabeddin'in yerine Türk Edebiyatı Tarihi müderrisliğine naklen Garp Edebiyatı Tarihi Müderrisi Yahya Kemal, Garp Edebiyatları Tarihi dersi de Fransız Edebiyatı Tarihi muallimi Şerif Bey'in uhdesinde birleştirilmiştir. Alman Edebiyatı Tarihi müderrisi İbrahim Cemil Bey, Mantık müderrisliğine naklen intihap edilmiş, Rıza Tevfik'in Maba'du't-Tabiye dersine Babanzâde Ahmed Naim Bey ve Hüseyin Dâniş'in tedris ettiği İran Edebiyatı Tarihi müderrisliğine Veledd Çelebi Efendi'nin seçilmesi kararlaştırılmıştır. Netice, Maarif Nezâreti'nin 2 Eylül 1338 ve 912 numaralı tezkiresi ile tahakkuk etmiştir.⁶⁷ Bu suretle yalnız Edebiyat Fakültesi maaşından ayda 145 liraya yakın tasarruf yapılmıştır.⁶⁸ Mustafa Kemal Paşa'nın "Başkomandanlığa" getirildiği temmuz ayı sonlarında bir taraftan 10 ve 23 Temmuz İd-i Millîleri kutlanırken diğer taraftan "istenmeyen müderrisler"ın ihracı konusu iki istifa ve iki azille nihayete ermiştir.⁶⁹

Zafer Karşısında Cenab Şahabeddin'in Son Pişmanlığı

1922 yazı Türk ordusunun Yunanlılarla büyük muharebelerinin cereyan ettiği bir dönemdir. Anadolu'da muhtâriyet ilan eden Yunanlılar, asparagas haberlerle artık idarenin Atina'dan yürütüleceğini açıklamışlardır.⁷⁰ 1 Eylül Cuma günü bütün İstanbul tek yürek olmuş, özellikle selatin camilerinde, bütün mescitlerde şehitlere Fatihalar, gazilere nusret dua ve temennileri yapılmıştır.⁷¹ Afyon ve İzmir'de büyük yıkımlara sebebiyet veren Yunanlılar, Türk ordusunun dirayeti karşısında hezime uğramış, eylül ayına gelindiğinde Afyon, Dumlupınar ve Eskişehir'deki ordumuzun zaferleri halk tarafından kutlanmaya başlanmıştır.⁷² Cepheden gelen zafer haberleri üzerine eylül ayı başından itibaren İstanbul'da

66 Gürkan, a.g.e., s. 75-77.

67 BOA, BEO, (4719/353897), s. 4; BOA, M.F.MKT., (İD/93-14), s. 1.

68 "Dârülfünun'un Hâdisesi: Cenab Şahabeddin ve Ali Kemal Beylerin Azli ve Yeni İntihâblar", *İkdâm*, Sayı: 9104, (21 Temmuz 1338/1922), s. 3.

69 "Dârülfünun'un Hakkında", *İkdâm*, Sayı: 9106, (23 Temmuz 1338/1922), s. 3.

70 "Yunanlıların Gülünç Tarafları", *Vakit*, Sayı: 1688, (26 Ağustos 1338/1922), s. 2.

71 "İstanbul Dün Bir Tek Kalp Gibi Çarptı", *Vakit*, Sayı: 1695, (2 Eylül 1338/1922), s. 1.

72 "Anadolu'da Şenlik", *Vakit*, Sayı: 1698, (5 Eylül 1338/1922), s. 3.

Gazi

Akademik
Bakış

203

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

caddeler bayraklarla donatılmış, ilk defa Sultanahmet Camii minarelerine bayraklar asılmıştır.⁷³ Ali Ekrem gibi bu şanlı günleri kutlayan bazı şairler neşideler yazmak suretiyle zaferi alkışlamıştır.⁷⁴ Tatile giren Darülfünun, gelişmeler üzerine eylülde tedrisata başlamaya karar vermiştir. Fen medresesi, 24 Ağustos 1922 Perşembe günü Maarif Nâzırı Saîd Bey'in katılımıyla toplanırken eylülün ikinci cumartesi gününden itibaren bütün fakülte şubelerinin 1338 senesi yaz döneminin noksan kalan eğitimlerini ekimin birinci veya ikinci haftasına kadar tamamlanmasını kararlaştırmıştır. Sadece Edebiyat Fakültesi, bölümün açılıp açılmamasını konuşmak için 25 Ağustos'ta bir araya gelmiş, fakat toplantı gerçekleşmemiştir.⁷⁵ 28 Ağustos Pazartesi günü Edebiyat Medresesi Meclis-i Müdiriyyetini riyasete seçilmiş olan Maarif Müsteşarı Ali Reşad Bey, görevinden istifa etmiştir. Aynı gün toplanan meclis, tedrisata başlanıp başlanmayacağını müzakere etmiştir.⁷⁶ Neticede bir sömestir kaybeden talebelerin Eylül'ün 9'undan itibaren imtihanlara başlaması kararlaştırılmıştır. 1337-1338 sene-i tedrisiyesi son sömestir sınavlarına iştirak etmek isteyen kız ve erkek talebelere Eylül'ün dördüncü Pazar günü akşamına kadar süre verilmiştir. 1338-1339 senesi kış ders dönemi de Ekim'in başına kaydırılmıştır. Böylece Darülfünun'un dört fakültesi de açılmıştır. Divan azalığından istifa eden Ali Reşad Bey'in yerine İslam Felsefesi Müderrisi İzmirli İsmail Hakkı Bey seçilmiştir.⁷⁷

Anadolu'da zafer şenlikleri başlarken 5 Eylül 1922'de Darülfünun Garp Edebiyatı Tarihi Müderrisi Cenab Şahabeddin, Devlet-i Osmaniyye Avrupa Münasebâtı Tarihi Müderrisi Ali Kemal, Edebiyat-ı Fârisiyye Tarihi Müderrisi Hüseyin Dâniş Beyler Meclis-i Vükelâ kararıyla azledilmişlerdir.⁷⁸ Sadaret-i Uzmâ Mektubî Kalemî'nden Maarif Nezareti'ne gönderilen arşiv belgesinde yukarıdaki becayişler ile birlikte Cenab Şahabeddin ile uzaklaştırılan hocaların "hissiyât-ı milliyeyi rencide ettiklerine" dikkat çekilmiştir.⁷⁹ Yine 26 Haziran 1922 tarihli Divan kararını bildiren belgede Cenab Şahabeddin ve Ali Kemal hakkındaki evrak kayıtları da görülmektedir ki buna göre azil kararı "meslek-i tedrisin haysiyet ve şerefini ihlal" olarak gösterilmiştir. Buna ek olarak "neşriyât-ı mütezâddesinin Darülfünun'da husûle getirdiği su-i tefehhüm kendisinin tedrisâtta adem-i muvaffakiyetini müstelzem" bir şekil almıştır. Darülfünun Nizamnâmesinin on üçüncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkrasındaki hükümlere uygun olarak Türk Edebiyat Tarihi müderrisi Cenab Şahabeddin Bey'in azli, 13 kişiden meydana gelen Divan Heyeti'nce iki çekimser

73 "İstanbul'un Zafer Bayramı", *Vakit*, Sayı: 1700, (7 Eylül 1338/1922), s. 3.

74 Ali Ekrem'in şiiri için bkz. Ali Ekrem, "Zaferullah", *Vakit*, Sayı: 1700, (7 Eylül 1338/1922), s. 3.

75 "Darülfünun'da Fen Medresesi Eylül'de Tedrisâta Başlayacaktır", *Vakit*, Sayı: 1687, (25 Ağustos 1338/1922), s. 2.

76 "Edebiyat Medresesi Riyaseti", *Vakit*, Sayı: 1690, (28 Ağustos 1338/1922), s. 2.

77 "Darülfünun'da Vaziyet", *Vakit*, Sayı: 1691, (29 Ağustos 1338/1922), s. 2.

78 "Darülfünun'da Cenab Şahabeddin, Ali Kemal, Hüseyin Dâniş Beyler Azledildiler", *Vakit*, Sayı: 1698, (5 Eylül 1338/1922), s. 3.

79 BOA, BEO, (4719/353897), s. 1.

oya karşı oy çokluğuyla gerçekleşmiştir. Karardan önce şairin müdafaası da dinlenilmiştir.⁸⁰ Ali Kemal'in azline sebep olarak da "müşâtemât-ı aleniyyeye iştirâk ve ictihâd ser-rîştesiyle ale't-tevâlî vukû bulan neşriyât" gösterilmiştir. Bu azil de iki çekimser oya mukabil on bir kişinin reyîyle tahakkuk etmiştir.⁸¹

Kararlar karşısında Cenab Şahabeddin'in bir beyanatı bulunmamaktadır. Fakat Peyâm-ı Sabah'ta Ali Kemal, yine sert bir mukabelede bulunmuş, "bazı sefillerin kafalarına zaman zaman vurulmadıkça insanı asla rahat bırakmayacak bir fitratta" olduklarını dile getirmiştir.⁸² Yazısında kendi kanaatlerine ek olarak muhalif müderrisler adına da mukabelede bulunduğunu çoğul kipini kullanarak (Cevabımız) gösteren Ali Kemal, Millî Mücadele'ye karşı tavrını ve eleştirilerini pervasız bir üslupla ifade etmekten çekinmemiştir. Buna karşın İzmir'in kurtuluşu sonrası Cenab Şahabeddin, Peyâm-ı Sabah'taki yazısını Anadolu'daki Millî Mücadele'nin kutsiyetine ve büyüklüğüne ayırmıştır. Gazete kapanmadan ve Ali Kemal ölmeden önce neşrettiği "İzmihlâl-i A'dâ" yazısında Cenab, Anadolu'nun kendileri gibi iyimserlik uykusunda uyuşuk değil, yüreğinin Yunan kını ile kesintisiz köpürdüğünü dile getirmiştir. Kurtuluş Savaşı'na inancını satır aralarında yineleyen şairin cümleleri ümit aşılayıcıdır:

"Anadolu'da şehirler yandı ve köyler ezildi; fakat orada bir şey var ki ne Yunan bombaları, ne başka bir düşman gülleleri, hiçbir mermi eremez: Anadolu'nun Türk kalbi! Harabeler ve viraneler üstünde onu husumet orduları bütün kanı ve bütün hamaseti ile daima karşılarında bulacaklar. Kendi kanlarına yıkanarak vatan toprağına gömülen Türkler taze bir şecaatle yeniden doğarlar, daha zinde ve daha neş'e-i intikam olarak... Bugün Anadolu, Yunan karşısında evladı ile anası, toprağı ile sekenesi birbirine kilitlenmiş yekpâre bir kuvvet hâlinindedir."⁸³

Cenab'a göre Yunan mezalimi karşısında Anadolu'nun zafer azmi perçinlenmiş; düşmanlar, Türklerle baş etmenin pek de kolay olmadığını acı bir dersle öğrenmişlerdir. Şair, 20 gün evvel yeni bir taarruz haberini aldığı anda yüreğinin yerinden hopladığını ve fedakâr aslanlar karşısında düşmanın hezimetine inandığını dile getirmiştir. Zaman zaman tereddütler de yaşadığını samimi bir şekilde ifade eden Cenab, bu yazısında bir nevi günah çıkarmaktadır. Böyle sıkıntılı günleri yaşayan her insan gibi iç dünyasındaki fırtınalı günleri açık yüreklilikle okurlarına anlatmış, içini dökmüştür. Yazısının sonunda "bu hakir şairin buhl-ı muhayyilesi" önünde hakikatin bütün berraklığıyla zuhur ettiğini, bu zaferin cihan tarihinde hakikaten emsalsiz bir muzafferiyet olduğunu söylemiştir. Cenab'a göre bu zafer, Avrupa'ya da büyük bir derstir.⁸⁴ Hakikatte şairin muhalifliği, Millî Mücadele'den karşıt olmaktan çok bir şehit çocuğı olarak "savaş"a karşı mesafeli duruşuyla ilgilidir. Hasan Akay da Cenab'ın babasının

80 BOA, BEO, (4719/ 353897), s. 2.

81 BOA, BEO, (4719/353897), s. 3.

82 Ali Kemal, "Cevabımız", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11778, (6 Eylül 1338/1922), s. 1.

83 Cenab Şahabeddin, "İzmihlâl-i A'dâ", *Peyâm-ı Sabah*, Sayı: 11786, 14 Eylül 1338-1922, s. 2.

84 Cenab Şahabeddin, a.g.m., 2.

ölümüyle çocuk kalbinde ve hayal dünyasında savaş denilen büyük yıkımın ruhunda bıraktığı derin izlere dikkat çekmiş, bunun şairin psikolojisinde inkâr edilmeyecek bir realiteye dönüştüğüne işaret etmiştir.⁸⁵

Yusuf Ziya, Cenab Şahabeddin'in bilgi ve zekâsına güvenmesinin iki kere cezasını çektiğini tespit etmektedir. Bunlardan birincisi İttihat ve Terakki döneminde Suriye İmparatoru dediği Cemal Paşa'nın yoksulluk yıllarını rahat geçirecek büyük bir armağanı borsada sıfırlaması, diğeri ise Kurtuluş Savaşı'na inanmamasıdır. Ortaç, Cenab'ın bu noktada mazur görülmesi gerektiğine delil olarak Atatürk'ün Falih Rıfkı Atay'a söylediği şu sözü göstermektedir: "*Oğlum, inanmayanları ayıplamayın sakın... Sahiden inanan kaç kişi vardı ki? Gün oldu, ben bile içimden sarsıldım!*"⁸⁶

İzmir'in kurtuluşuna yakın zafere inancı artık pekişen Peyâm-ı Sabah da bütün milletin iştirak ettiği zafer coşkusuna katılmış, manşetleriyle orduyu ve millî zaferin mimarlarını alkışlamaya koyulmuştur. Bir ay sonra 5 Kasım 1922 Pazar günü Osmanlı'yı temsil eden Bâbüâli kapanmış, İstanbul da Büyük Millet Meclisi'ne bağlı bir vilayet olarak kabul edilirken⁸⁷ şehrin Sultanahmet, Kadıköy gibi muhtelif yerlerinde saltanat-ı milliyeyi kutlamak üzere Refet Paşa'nın riyasetinde şenlik ve kutlamalar yapılmıştır.⁸⁸ Millî bayram dolayısıyla bütün mektepler bir hafta tatil edilmiştir.⁸⁹ Enver Paşa'nın vefat ettiğine dair haberler, bir devrin kapandığını ilan ederken⁹⁰ Ali Kemal 6 Kasım 1922 Pazar günü Beyoğlu'ndaki Serklidoryan'a girerken kulübün kapısı önünde sivil elbiseli ve kalpaklı iki kişi tarafından önce tevkif edilmiş, sonra otomobile bindirilerek meçhul bir yolculuğa çıkarılmıştır. Anadolu postası ile İzmit'ten gelen haberler Ali Kemal'in akıbetini açığa kavuşturmuştur. Osmanlı'da bir dönem Maarif ve Dâhiliye Nâzırlığı yapan, ancak İstiklal Mahkemesi tarafından gıyaben mahkûm edilen Ali Kemal, İzmit'te halk tarafından beş dakika içinde linç edilmiştir. Böylece Millî Mücadele döneminde öldürülen ilk gazeteci olarak kayda geçmiştir.⁹¹ Dâhiliye Vekili Fethi Bey, Ali Kemal'in Ankara'ya getirilmek üzere iken bu akıbetle duçar olduğunu söylemiştir. Ali Kemal, İzmit'e çıkınca kendisiyle Anadolu Ajansı'ndan bir muhabirin kendisiyle yaptığı kısa mülakat da matbuata yansımış; millî hükümetin İstanbul'da kurulacağına inandığı için muhalif olduğunu,

85 Akay, a.g.e., s. 47-48.

86 Ortaç, a.g.e., s. 25.

87 İstanbul vilayetinin idarî işlerinin nasıl ve ne şekilde tanzim edileceğine dair bir nizamname düzenlenmiştir. Bkz. "İstanbul Vilayeti", *Vakit*, Sayı: 1760, (6 Teşrînisânî 1338/1922), s. 2.

88 "Saltanat-ı Milliyeyi Tes'îd İçin Dün Yapılan Tezâhürât", *Vakit*, Sayı: 1760, (6 Teşrînisânî 1338/1922), s. 1-3.

89 "Mektepler Bir Hafta Tatil", *Vakit*, Sayı: 1760, (6 Teşrînisânî 1338/1922), s. 3.

90 "Enver Paşa Yine Vefat Etmiş", *Vakit*, Sayı: 1761, (7 Teşrînisânî 1338/1922), s. 3.

91 "Ali Kemal İzmit'te Halk Tarafından Linç Edilmiştir", *Vakit*, Sayı: 1762, (8 Teşrînisânî 1338/1922), s. 1.

bu kadar büyük bir askerî kahramanlık beklemediğini ve neticeye sadece kendisinin değil, bütün Avrupa'nın da şaşırdığını dile getirmiştir.⁹²

Büyük Millet Meclisi'nin 1 Teşrinisâni 1922 tarihli celsesinde Mustafa Kemal Paşa, yeni Türk devletinin tesisini şu sözlerle bütün dünyaya ilan etmiştir:

"Târih-i cihanda bir Cengiz, bir Selçuk, bir Osmanlı devleti tesis eden ve bunların hepsini hâdisât ile tecrübe eyleyen Türk milleti, bugün doğrudan doğruya kendi nam ve sıfatında bir devlet tesis etmiştir. Bağdat'ta, ondan sonra Mısır'da hilafet makamının asırlarca müddet saltanat makamıyla yan yana ve fakat ayrı ayrı bulunduğunu gördük. Bugün millî saltanat ve hâkimiyet makamıyla makam-ı hilafetin yan yana bulunabilmesi en tabîî ceveldandır."⁹³

Millî hâkimiyetin ilk adımlarının atıldığı, Ali Kemal'in öldürüldüğü bir vaziyet karşısında Cenab Şahabeddin derin bir sessizliğe bürünmüştür. Gelişmeler, aynı zamanda Millî Mücadele'ye inanmayanlara açık bir mesaj niteliği taşıyacak niteliktedir. 8 Kasım 1922 Çarşamba günü ise "Türk'ün altın tarihini tespit için" İsmet Paşa'ya Darülfünun namına altın bir kalem hediye edilmiş, ayrıca Fen Fakültesi'nce fahrî müderris unvanı verilmiştir.⁹⁴ Memleketin zafere rinden ve Darülfünun'daki gelişmelerden memnun olduğu anlaşılan Edebiyat Fakültesi'ndeki kız ve erkek talebeler, 8 Kasım 1922 Çarşamba günü fevkalade umumi bir toplantı yaparak sâbık müderrislerinden Ziya Gökalp, Ağaoğlu Ahmed, Yusuf Akçura ve Hamdullah Subhi Beylerin Darülfünun ailesi arasına dönme arzularını izhar etmişlerdir. Mütareke'de Ali Kemal'in Maarif Nâzırı olduğu sırada yeni bir teşkilat bahanesiyle görevden uzaklaştırılan bu isimleri Darülfünun'a davet eden talebeler, bu arzularını fakültenin Meclis-i Müderrisîn riyasetine bir telgrafla iletmışlerdir.⁹⁵ Bunun üzerine İsmail Hakkı Bey'in (Baltacıoğlu) riyasetinde toplanan heyet-i müderrisîn, edebiyat talebelerinin bir hafta evvel kendilerine ulaşan arzularını müzakere etmiş ve sâbık müderrislerin Darülfünun'a iadesine sıcak bakmıştır. Buna göre Türk ve İslam Sanâyi-i Nefsesi müderrisliği Hamdullah Subhi'ye, İslam Tarihi'nin diğer müderrisliği Ağaoğlu Ahmed'e, Edebiyat Tarihi müderrisliği Ziya Gökalp'e, Yeni Çağ Tarihi müderrisliği de Yusuf Akçura'ya teklif edilmiştir. Heyet, ayrıca Divan vasıtasıyla Maarif Vekâlet'inden bu müderrislerin tahkikatını da talep etmiştir.⁹⁶ Lozan'da sulh müzakereleri yürütülürken sâbık müderrislerin Darülfünun'a iadesi emsal teşkil etmiş, bu bağlamda başka mazur muallimler de iade için talepte bulunmuşlardır.⁹⁷

92 "Ali Kemal: İzmit'te Anadolu Ajansı Muhabirine Son Beyanâtı", *Vakit*, Sayı: 1770, (16 Teşrinisâni 1338/1922), s. 3. Benzer beyanatları Ali Kemal'in ağızından Falih Rıfkı da zikretmektedir. Bkz. Atay, a.g.e., s. 342; Güz, a.g.e., s. 18.

93 "Büyük Millet Meclisi'nde 1 Teşrinisâni Celsesi", *Vakit*, Sayı: 1762, (8 Teşrinisâni 1338/1922), s. 3.

94 "İsmet Paşa Hazretleri Darülfünun'da", *Vakit*, Sayı: 1763, (9 Teşrinisâni 1338/1922), s. 1.

95 "Darülfünun Talebesinin Bir Temennîsi", *Vakit*, Sayı: 1763, (9 Teşrinisâni 1338/1922), s. 2.

96 "Edebiyat Medresesinde: Eski Müderrisler Yeniden Müderrisliğe Davet Ediliyorlar", *Vakit*, Sayı: 1768, (14 Teşrinisâni 1338/1922), s. 3.

97 "Darülfünun Muallimleri Hakkında", *Vakit*, Sayı: 1769, (15 Teşrinisâni 1338/1922), s. 2.

Gaz.

Akademik
Bakış

207

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

Aylarca süren boykot ve protestoların gölgesinde eğitimi bir kenara bırakarak mücadele eden talebelerin galibiyeti karşısında Cenab Şehabeddin ve Millî Mücadele muhalifleri hüsrana uğramıştır. Ali Kemal'in akıbetine uğramak istemeyen Rıza Tevfik, 8 Kasım'da Mısır'a gitmiş, 150'likler listesine alınınca da ancak 1943 yılında ülkesine dönebilmiştir. Barsamyan Efendi ise Türkiye'yi tamamen terk etmiştir.⁹⁸ Celal Nuri, Süleyman Nazif ile Cenab Şehabeddin'in fena halde yanıldıklarını, bununla birlikte onların cinayetinin "sehv ve zühul", hâlbuki Ali Kemal ile Rıza Tevfik'in cinayetlerinin ise "tasavvur ve tasmim neticesi" olduğunu öne sürmüştür. Benzer iddiaları Falih Rıfkı da Akşam gazetesinde dile getirmiştir. Sadeddin Nüzhet, Cenab'ın aleyhindeki bu ithamlara son derece üzüldüğünü, Türk edebiyatında bir çığır açmakla birlikte siyasette oynadığı kumarı kaybettiğini tespit etmektedir. Şairin saplandığı kanaatlerinden kolay kolay taviz vermeyen inatçı ve alaycı karakteri bu akıbeti netice vermiştir.⁹⁹ Cenab Şehabeddin, aleyhinde yürütülen karalama kampanyaları karşısında ölümüne kadar uzun müddet sessizliğe bürünmüştür. 1932 yılında bir mecmuada tekrar makale neşrine başlayınca *Öz Dilimize Doğru* dergisinde Hüseyin Kâzım, Süleyman Nazif ve kendisinin Mütareke yıllarında düşman otomobiliyle gezen Ali Kemal ile iş tuttuklarını hatırlatmış, Türklüğü kurtaran Mustafa Kemal hakkında neden hiç bir yazı yazmadığını sorgulamıştır. "Bizce, sizden pek çok yazılar beklenirken yazmadınız, artık da yazmayınız!" diyerek şairi ebediyen susmaya davet emiştir.¹⁰⁰ Şairin uzun yıllar bu töhmeti üzerinden atamasının ve bu "kara lekeyi" ömür boyu biyografisinde taşımasının sebebi de bu sessizliği olmuştur. Zaman zaman hatalarını düzeltmek adına yaptığı beyanat ve itiraflar da samimi bulunmadığından üzerindeki damgayı bir türlü bertaraf edememiştir. Darülfünun'un ıslah edilerek üniversiteye dönüştüğü¹⁰¹, Kazım Karabekir'in Millî Mücadele'yi mektuplarıyla tartışmaya açtığı 1933 Mayıs'ında¹⁰² üç gün arayla Cumhuriyet gazetesinde "İnkılâp" başlıklı makaleler neşreden Cenab Şehabeddin, son yıllarında Türk inkılabını tamamen benimsemiş ve hatta müdafaaya girişmiştir.¹⁰³ Ancak pişmanlık ve takdir bildiren bu tahlillerin

Gaz

- 98 Emre Dölen, *Osmanlı Döneminde Darülfünun (1863-1922)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 593-594.
- 99 Ergun, a.g.e., s. 89-93.
- 100 Hüseyin Kâzım, "Artık İstemiyoruz, Yazmayınız!", *Öz Dilimize Doğru*, Sayı: 3, (15 Temmuz 1932), s. 40-41.
- 101 "Üniversite Lâyihası Meclise Veriliyor", *Cumhuriyet*, Sayı: 3235, (11 Mayıs 1933), s. 1.
- 102 Kazım Karabekir, 6 mektubunda Erzurum ve Sivas kongrelerini gerektiren sebepleri açıklarken diğer mektuplarında tahrif edilen hakikatlere değinmiştir. Örnek olarak bkz. "Millî Mücadele'ye Dair Bir Münakaşa", *Cumhuriyet*, Sayı: 3231, (7 Mayıs 1933), s. 1, 5; "6'ncı Mektup da Geldi", *Cumhuriyet*, Sayı: 3239, (15 Mayıs 1933), s. 1, 7.
- 103 Cenap kısa tefrikasında "on seneden beri Türkiye'de inkısaflı hayranlıkla takip edilen me-deniyet safhalarının, Cihan Harbi'nden çok evvel Gazi Mustafa Kemal'in ulu, işlek ve hiçbir yükseklikten yılmaz dimağında daima yeni cereyanlardan kuvvet alarak birer hülya yıldızı şeklinde yaşamaya başladığını" kamuoyuna haykırıştır. Cenab'a göre tarihte yaratıcı de-halar, hemen her zaman akli şaşırtan büyük kasırgaların arasında yetişmiştir. Gazi denilen "ebedî şanlı inkılâp kartalı"nı yetiştiren de Cihan Harbi'nin uğultulu bulutlarıdır. Bkz. Cenap Şahabettin, "İnkılâp", *Cumhuriyet*, Sayı: 3240-3243, (16-18 Mayıs 1933), s. 1, 4.

karşısına yine Darülfünun'daki gençler dikilmiş ve *Birlik* mecmuasında "Cenab Bey susunuz!" başlığıyla imzasız bir yazı neşretmişlerdir.¹⁰⁴ Eski defterleri yeniden açan bu yazı, şaire ölümünden önce vurulan son darbe niteliği taşımaktadır. Her şeyi kendi zaviyesinden tahlil, tenkit ve tahfif etme gafleti yüzünden o, "millî seciyeden mahrum olduğu" ithamlarını üzerinden bir türlü atamamıştır. Şiirlerinde ve sanat yazılarında sakinliğine rağmen politik yazılarında ve edebî tartışmalarında Cenab'ın çok defa asabî, bazen de çelişkili bir tavır takınması, attığı adımları zamanla geri almaya çalışması, ona edebiyatta kazandığı otoriteyi kaybettirecek bir durum hazırlamıştır.¹⁰⁵ Neticede edebî cephesi, siyasî cephesine yenik düşmüş; Türk edebiyatına menfi ve müspet birçok iz bırakarak karlı ve soğuk bir kış gecesi 12 Şubat 1934 Pazartesi günü vefat etmiştir.¹⁰⁶

Sonuç

Servet-i Fünun edebiyatının önemli bir rüknü olarak Türk edebiyatına şair ve nâsir kimliğiyle damga vuran isimlerden Cenab Şahabeddin'in biyografisindeki sansasyonel meselelerin başında Millî Mücadele'ye muhalefeti ve Darülfünun'dan azli gelmektedir. Bursa'nın işgalinin ertesi gününde (9 Temmuz 1920) ve Yunanlılara karşı Ege bölgesinde ölüm-kalım savaşının verildiği 1922 yılında işgalciler lehinde birtakım sözler söylemesi şairin üniversiteden azline giden süreci başlatmıştır. Bir konferansında Fuzûlî'nin Türk olmadığını iddia eden Rıza Tevfik'in Türklük aleyhindeki sözleri ise Darülfünun talebelerini isyana sürükleyen tetikleyici unsur olmuştur. Ali Kemal'in sert ve muhalif yazıları, Hüseyin Dâniş ile Barsamyan Efendi'nin gafleti de bunlara eklenince 5 müderris aleyhinde ithamnameler, izahnameler, beyannameler hazırlanmış, protestolarla fakülte reisliğinden gereğinin yapılması istenmiştir. Aylarca devam eden boykot neticesinde dersler tatil edilmiş, mesele millî bir mahiyet almıştır. Talebeleri haklı, müderrisleri haksız bulan Ankara hükümetinin müdahil olmasıyla önce iki müderris istifa etmiş, Eylül ayında da diğer iki müderris fakülteden azledilmiştir.

Darülfünun grevi, Türk eğitim tarihinde ilk ve en büyük çaplı direniş hareketidir. Öteden beri siyasî kimliği ve Millî Mücadele muhalifliği herkesçe bilinen Ali Kemal ile birlikte Rıza Tevfik, Hüseyin Dâniş, Cenab Şahabeddin ve Barsamyan Efendi protestoların hedefi olmuştur. Divan heyeti huzurunda kendilerini müdafaa etmelerine rağmen üzerlerindeki "millî haysiyeti rencide edici tavır ve hareketlerden" kaynaklanan töhmet, toplumsal hafızda ömürleri boyunca silinmeyen menfi kanaatlerin kaynağı hâline gelmiştir. Cenab Şahabeddin'in Türk edebiyatına hizmetlerini de gölgeleyen bu damga, 1934 yılı başındaki ölümüne kadar kendisine yabancı gözlerle bakılmasının da asıl

104 Ergun, a.g.e., s. 102-114.

105 Celal Tarakçı, "Cenab Şahabeddin", DİA, 7, (1993), s. 348.

106 "Edebî Bir Matem: Dün, Büyük Edip Cenab Şahabettin'i Kaybettik", *Cumhuriyet*, Sayı: 3511, (13 Şubat 1934), s. 1-2.

Gazî

Akademik
Bakış

209

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

nedenidir. “Millî Mücadele muhalifi, vatan haini” ithamı, şairin bir türlü yakasını bırakmayan bir yaftaya dönüşmüştür. Bu sebeple Cumhuriyet’in inkılap münevverleri arasında yer almadığı gibi Süleyman Nazif, Ali Kemal ile birlikte yeni teşekkül eden edebî kanonun da dışına itilmiştir. Ölümünden sonra adının anılması veya halkevlerinde hakkında konferanslar verilmesi hoş karşılanmamış; bu yazgı, şairin biyografisinin bir türlü silinmeyen “kara lekesi” olarak edebiyat tarihlerine ve hatırat kitaplarına geçmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda şehit düşen Binbaşı Osman Şahabeddin Bey’in çocuğu olarak şairin içinden çıktığı Türk milletini sevmediği veya millî duyguları taşımadığı söylenemez. Bununla birlikte kendisine ve zekâsına aşırı güvenmenin zaman zaman cezasını çektiği, şairi tanıyanların üzerinde sıkça durduğu bir kusurdur. Milletlerin geçtiği sıkıntılı süreçlerde ve kaos zamanlarında insanların sükunetini koruyabilmesi son derece güçtür. Cenab Şahabeddin de böylesine zor bir dönemde tartmadan, düşünmeden söylediği sözlerin esiri olmuş, sonrasında çeşitli vesilelerle pişmanlığını dile getirse de kamuoyunda ve vicdanlarda kendisini aklayamamış, biyografisine ait bu kötü kaydı bir türlü silememiştir. Darülfünun’dan azledildiği gibi bir dönem gönüllerden de azledilmiş, Kurtuluş Savaşı’na muhalefeti zaman zaman tartışılan bir mesele olmuş, iade-i itibarının verilmesi ancak yarım asır sonra hakkında yapılan ciddi ve kuşatıcı akademik çalışmalarla mümkün olabilmıştır. 1932 yılından itibaren son yıllarında kendisini aklamak için matbuatta birtakım yazılar neşretse de bazı gençler, Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerindeki tavrını, tekrar kendisine hatırlatmak suretiyle tepki göstermiş, zaman zaman şairin kendisini müdafaa etmesine bile fırsat vermemişlerdir. Sonuç olarak Cenab Şahabeddin, bir şehit çocuğu olarak vatansever hislere sahip olmakla birlikte hassas bir zamanda ölçüsüz ve pervasız söylemleriyle, sert ve haşın tavırlarıyla Millî Mücadele’ye başkaldıran Ali Kemal’in tesirinde kalmak suretiyle toplumların üzerinde millî mutabakat sağladıkları kurucu millî değerleri bir dönem yok saymıştır. Bu yüzden millî kurtuluşa inanmamanın cezasını biyografisinde bir kara leke olarak taşımış, itibarını maşerî vicdanda temizleyemeden vefat etmiştir. Hakkındaki tartışmaların temelinde bu kusurunun rolü büyüktür.

Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, M.F.MKT., (ID/93-14), 1.

BOA, BEO, (4719/353897), 1.

BOA, BEO, (4719/353897), 2.

BOA, BEO, (4719/353897), 3.

BOA, BEO, (4719/353897), 4.

Taranan Süreli Yayınlar

Peyâm-ı Sabah, İkdâm, Vakıf (Mart-Eylül 1922), Cumhuriyet 1933-1934

Kitaplar

- AĞAOĞLU, Ahmet, *İhtilâl mi, İnkıâp mı*, Alâeddin Kırıl Basımevi, Ankara 1942.
- Ahmet Haşim, *Bize Göre (Gurebhane-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi)*, Can Yayınları, İstanbul 2020.
- AKAY, Hasan, *Yeni Türk Şiirinin Kurucularından Cenab Şahabeddin*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.
- AKGÜN, Adnan, "Cenab Şehâbeddin'in Biyografisine Dair Yeni Bilgiler", *Âmî Araştırmalar*, Sayı: 2, (1997), s. 205-226.
- ATAY, Falih Rıfkı, *Çankaya (Atatürk'ün Doğumundan Ölümünde Kadar Bütün Hayat Hikâyesi)*, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul 1969.
- AYNÎ, Mehmet Ali, *Darülfünun Tarihi*, (haz. Metin Hasırcı), Pınar Yayınları, İstanbul 1995.
- BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı, *Hayatım*, (haz. Ali Y. Baltacioğlu), Dünya Yayınları, İstanbul 1998.
- DEMİRTAŞ, Aydın, *Darülfünundan Üniversiteye Öğretim Üyeleri (1900-1946)*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2019.
- DÖLEN, Emre, *Osmanlı Döneminde Darülfünun (1863-1922)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.
- Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, (haz. Abdullah Uçman), Kitabevi, İstanbul 2008.
- ERGÜN, Sadeddin Nüzhet, *Cenab Şahabeddin Hayatı ve Seçme Şiirleri*, Güneş Matbaası, İstanbul 1934.
- GÜRKAN, Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail, *Darülfünun Grevi*, Harman Yayınları, İstanbul 1971.
- GÜZ, Nurettin, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1991.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi, *Yahya Kemal'e Vedâ*, YKY, İstanbul 2006.
- Hüseyin Kâzım, "Artık İstemiyoruz, Yazmayınız!", *Öz Dilimize Doğru*, Sayı: 3, (15 Temmuz 1932), 40-41.
- KARABULUT, Mustafa, *Cenab Şahabettin Şiiri-Tematik Bir İnceleme*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969.
- ORTAÇ, Yusuf Ziya, *Bir Varmış Bir Yokmuş: Portreler*, Akbaba Yayınları, İstanbul 1960.
- REY, Ahmet Reşit, *İmparatorluğun Son Döneminde Cördüklerim Yaptıklarım (1890-1922)*, (haz. Nur Özmel Akın), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.
- SARAY, Prof. Dr. Mehmet, *İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996.
- SAZYEK, Esra, *Şaziye Berin'e Mektuplarıyla Ali Ekrem Bolayır*, Hece Yayınları, Ankara 2019.
- SELÇUK, Mustafa, *İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi (1900-1933)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.
- TARAKÇI, Celal, "Cenab Şahabeddin", *DİA*, 7, (1993), 346-349.
- UZUN, Mustafa İsmet, "Ali Kemal", *DİA*, 2, (1989), 405-408.
- YÜCEL, Hasan Âli, *Edebiyat Tarihimizden*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.

Extended Abstract

Along with Tevfik Fikret, one of the important names of Servet-i Fünun literature is the poet and prose master Cenab Şahabeddin. The most sensational issues in his biography are her opposition to the War of Independence and her suspension from the university. In 1922, when there was a life-or-death war against the Greeks in the Aegean region, and on the day after the occupation of Bursa, he said some words in favor of the Greeks, which started the process of the poet's suspension from the university. On the other hand, Rıza Tevfik's words against Turkishness, who claimed that Fuzuli was not a Turk in her conference, caused the university students to revolt. When the writings of Ali Kemal and the flaws of Hüseyin Daniş and Barsamyan Efendi were added to these, declarations were prepared against 5 professors and they were asked to be expelled from the faculty with protests. As a result of the boycott that has been going on for months, classes have been

Gazî

Akademik
Bakış

211

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

canceled and the issue has been brought to a national level. With the intervention of the Ankara government, which found the students right and the professors wrong, two faculty members resigned and two other faculty members were suspended from the faculty in September.

The student movements that started in April 1922 turned into a major boycott with the participation of various faculties. The student delegation prepared a 16-page statement and demanded the immediate resignation of the faculty members. When the board chaired by Faculty President İsmail Hakkı Bey did not accept the allegations against the professors, the students attempted a new protest by not attending classes. The tension did not decrease until the teaching products were dismissed and expelled from the university, and it grew with various rumors and turned into a social incident. As a result, Cenab Şahabeddin, Ali Kemal and Hüseyin Daniş Bey were dismissed by the parliamentary decision at the beginning of September. One month after these developments, on Sunday, November 5, 1922, the Sublime Porte representing the Ottoman Empire was closed and Istanbul was accepted as a province affiliated with the Grand National Assembly. While entering Serikdoryan in Beyoğlu on Sunday, November 6, 1922, Ali Kemal was first arrested by two people in civilian clothes and wearing hats in front of the club's door, and was lynched by the public in Izmit. In the session of the Grand National Assembly dated 1 April 1922, Mustafa Kemal Pasha announced the establishment of the new Turkish state to the whole world.

The Darülfünun strike is the first and largest-scale resistance movement in the history of Turkish education. Cenab Şahabeddin, along with Ali Kemal, whose political identity and opposition have long been known to everyone, was one of the targets of this protest. Although the dissident faculty members defended themselves before the board, the accusation against them of "attitudes and actions that offend national dignity" turned into a label that stuck with them throughout their lives. This stigma, which overshadowed Cenab Şahabeddin's services to Turkish literature, caused her to be viewed with foreign eyes until her death at the beginning of 1934. The accusation of "opponent of the War of Independence, traitor" became a label that haunted the poet throughout her life. For this reason, Cenab Şahabeddin was not among the revolutionary intellectuals of the Republic, and he remained outside the newly formed literary canon, along with Süleyman Nazif and Ali Kemal.

Gaz